

Martin Hlaváč, Karel Engliš: Ekonom, který pomohl vybudovat Československo, Praha, Euromedia Group, a. s., v edici Universum 2021, 400 stran. ISBN 978-80-242-8008-0.

Karel Engliš je bezesporu jednou z osobností, která svou veřejnou činností ovlivnila politickou scénu a správu věcí veřejných v meziválečném Československu. Právě jemu je věnována první kniha Martina Hlaváče, jejímž vydáním autor zakončil dlouholetý výzkum. Autor se osobnosti Karla Engliše věnoval již během svého studia a kniha má, jak sám píše, základ v jeho dizertační práci. Hlaváč předkládá publikaci, jejímž cílem je „znovuobjevení“ ekonoma, který se výraznou měrou zasloužil o stabilitu československé měny. Cíl je to nemalý a nutno podotknout, že kniha opravdu podává ucelený pohled na celý Englišův život.

V předmluvě autor poukazuje na okrajový zájem historiků o osobnost Karle Engliše, často zastíněnou Aloisem Rašínem. Vzhledem k Englišově kariéře a vědecké činnosti v ekonomice nepřekvapí fakt, že kniha je opatřena předmluvou bývalého guvernéra České národní banky Jiřího Rusnoka. Ten v několika odstavcích zhodnotil vliv Karla Engliše, mimo jiné rovněž guvernéra Československé národní banky, na české ekonomické myšlení. Bohužel Rusnokova předmluva je obsáhlejší než úvod autora samotného. Ač by se to dalo očekávat, autor neprovedl ve vlastní předmluvě zhodnocení literatury a pramenů, nastínil metody ani koncept své práce. Věnuje se naopak podrobně motivaci a objasňuje výběr tématu. To je značný rozdíl oproti disertační práci *Karel Engliš mezi prvorepublikovou elitou*,¹ v jejímž úvodu autor pečlivě hodnotí prameny a literaturu a popisuje metodologii. Čtenář se tak až postupem dozvídá, s jakými dokumenty autor vlastně pracoval. Doslov uvedené mezery též nevykryvá a obsahuje pouze zhodnocení Englišova přínosu české ekonomice.

Pro poznání pramenné základny je tak třeba hledat v seznamu pramenů. Martin Hlaváč pracoval s rozsáhlým osobním fondem uloženým v Literárním archivu Památníku národního písemnictví.² Značnou část však tvoří i tištěné prameny. Těmi jsou zpravidla Englišovy publikace a články, kterých je nemálo a již jejich množství tvoří rozsáhlou pramennou základnu. Autor však dokázal využít i běžně nedostupné materiály, konkrétně soukromé archivy nacházející se ve vlastnictví potomků Karla Engliše. Kromě písemných pramenů staví Hlaváč rovněž na informacích, které získal formou dialogu s žijícími potomky. Ty využil především v kapitolách o rodinném a majetkovém zázemí. Přestože na ně odkazuje, nejsou uvedeny v seznamu pramenů.

1 Martin Hlaváč, *Karel Engliš mezi prvorepublikovou elitou*, disertační práce, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, Praha 2015.

2 Archiv Památníku národního písemnictví, f. Karel Engliš, inv. č. 335.

Autorovi se nedá upřít diplomatický um, díky kterému získal možnost pracovat s jedinečnými materiály, k nimž předchozí autoři neměli přístup. Díky jejich kombinaci s rozsáhlým archivním fondem získal širokou pramennou základnu. Na heuristiku navázala pečlivá práce s prameny. Díky množství pramenů osobní povahy má biografie nádech vyprávění, jež je výrazně protkáno Englišovými vzpomínkami a pamětí jeho rodiny. Součástí pramenné základy jsou rovněž tištěné memoáry Englišových spolupracovníků, přátel, ale i odpůrců. Pramenná základna obsahuje vskutku velké množství zdrojů různé povahy a jen těžko bychom hledali další, které by seznam obohatily a rozšířily.

Předkládaná biografie se nezabývá pouze Englišovou meziválečnou činností, ale celým jeho životem. Jelikož je kniha biografí, má logicky chronologickou strukturu. V deseti kapitolách je postupně představeno Englišovo dětství a dospívání, vysokoškolská léta, nástup na univerzitu a první kontakty s politikou. Největší část se však týká Englišových vládních angažmá a gubernérského období v Československé národní bance za první a druhé Československé republiky. Chronologický popis končí líčením změn v Englišově životě po roce 1948. Práce taktéž obsahuje kapitolu věnovanou rodině a vztahu k rodnému Slezsku.

V prvních dvou kapitolách se autor věnuje Englišovu původu, dětství a gymnaziálním studiím. Hlaváč prostřednictvím osobních dokumentů Karla Engliše a rodinné kroniky vypráví příběh jeho rodiny od 17. století až do narození Karla v roce 1880. Pokračuje prvními školskými kroky, které nejmladšího syna dovedly na gymnázium v Opavě. Autor nevypráví pouze příběh jedince, ale značnou část věnuje sociální situaci studentů z chudších rodin. Tímto postupem vznikl text, který není pouhým popisem života jedné osobnosti, ale rovněž obrazem dobového života a myšlení. Engliš je popsán jako pracovitý jedinec, který s podporou své rodiny a okolí získal potřebné vzdělání, a nakonec díky své pílí zamířil na studia do Prahy.

Kapitoly k pražským a vysokoškolským létům Karla Engliše se nesou v podobném duchu. Prostor je věnován řešení problémů, jimž studenti z chudších rodin v Praze čelili. Engliš studoval od roku 1899 právnickou fakultu, kde se setkal s profesorem Albinem Bráfem. Právě on ovlivnil jeho budoucí směřování a zájem o národní hospodářství. Prostřednictvím analýzy a interpretaci pramenů osobní povahy Hlaváč podává vhled do myšlení studenta Engliše.

Popis života Karla Engliše pokračuje završením studia a prací na úřednických místech ve Vídni a zakotvením na České vysoké škole technické v Brně. Autor i v této části práce kladl důraz na sociální podmínky života tehdejších mladých elit, ale zároveň věnoval značný prostor Englišově vědecké činnosti. Část života před první světovou válkou zakončil popisem prvního kontaktu Engliše s politikou. Ten se stal

v roce 1913 zemským poslancem za lidově pokrokovou stranu na Moravě. Hlaváč při líčení volební kampaně využil opět prameny osobní povahy, díky nimž nastínil přístup Engliše k politice a naznačil motivaci k zapojení se do politického života. Nebyla dána Englišovou ambicí, tento krok chápal jako logické navázání na svou vědeckou činnost.

Vznik Československa je vylíčen z Englišovy perspektivy; chtěl se zapojit do tvorby ekonomické politiky nového státu. Jeho strana se však sloučila v Československou národní demokracii, čímž se Engliš ocitl na jedné palubě s populárnějším a veřejnosti známějším Aloisem Rašínem. Jejich názory na měnovou politiku se natolik lišily, že se dostávali do vzájemných střetů vrcholících permanentním napětím. Englišovo první působení na ministerstvu financí v letech 1920–1921 napětí znásobilo. Kapitola věnuje značný prostor komparaci myšlení a přístupu obou osobností. Ani po Rašínově smrti se Engliš nestal jasným lídrem své strany ve finančních otázkách. Byl stále více vnímán jako člověk Hradu a prezidenta Masaryka. Napjaté vztahy kulminovaly v roce 1925; Engliš stranu opustil. To však neznamenalo, že z politiky definitivně odešel. Naopak: stal se, jak píše autor, nepostradatelným finančním expertem, který zasedal ve vládě pro své znalosti, nikoliv stranickou příslušnost. Engliš byl za První republiky jmenován opakovaně ministrem financí. Hlaváč jej vykresluje v této roli jako osobnost pracovitou, nesmlouvavou a věčně hrozící demisí, pokud nebude po jeho. Prostor věnoval rovněž další Englišově významné pozici guvernéra Československé národní banky, která skončila až za Druhé republiky. Rezignací na tento post končí Englišova veřejná meziválečná činnost. Autor neopomněl zdůraznit ani Englišův přínos vědě a založení Masarykovy univerzity v roce 1920, jejímž se stal prvním rektorem, a následně tam působil na různých pozicích akademické samosprávy.

V kapitole o rodině věnoval Hlaváč značný prostor popisu peripetií, jimiž Engliš prošel během obou svých manželství. Autor se nezaměřil jen na vylíčení rodinného života, ale přidává rovněž vhled do problematiky manželství a rozluky před první světovou válkou. Věrný svému přístupu dává i v tomto případě značný prostor pro sociální otázky spojené s životem mladé rodiny. Součástí je i vyprávění o dětech Karla Engliše a rodinném majetku.

Krátká kapitola popisující Englišův vztah k rodnému Slezsku a obci se týká pouze jeho korespondence s Petrem Bezručem a roli tehdejšího guvernéra v přenesení ostatků Karla Hynka Máchy z Litoměřic do Prahy. Objasňuje, že šlo o Englišovu iniciativu, a naznačuje obdobný záměr u ostatků Jana Lucemburského. Kapitola je velmi stručná a spíše než o stěžejní část práce jde o jiný pohled na osobnost Karla Engliše. Vzhledem k široké pramenné základně je otázkou, zda nebyl prostor pro nastínění jeho postojů a názorů na další problematiky.

Englišově životu po druhé světové válce se Hlaváč věnuje zejména s ohledem na

únor 1948, kdy byl zvolen rektorem Univerzity Karlovy. Volba byla jeho jediným výrazným vstupem do politiky Třetí republiky, přestože se o něj již dříve snažil. Komunistický režim Engliše donutil k rezignaci na rektorský post a v roce 1953 dostal příkaz opustit Prahu a odejít do ústraní rodné Hrabyně. Byl stále sledován příslušníky StB a vládnoucí režim mu ztěžoval život tak jako mnoha jiným příslušníkům prvorepublikové elity.

Autor vychází z obsáhlé pramenné základny a dokumentů různé povahy. To mu umožnilo podat detailní vzhled do života Karla Engliše. Práce nezapomíná na rozbor jeho ekonomických teorií a názorů na národní hospodářství. Není tedy pouhým vyprávěním o jednom příslušníku prvorepublikové elity. Publikace je přínosná pro poznání ekonomického myšlení a života První republiky. Místy je patrný úkrok od odborné literatury k popularizačnímu žánru. Zjevné je to především u kontextu sociálního zázemí studujících a rozluky. V těchto místech autor zbytečně široce utíká od původního tématu práce a bere si za úkol popsat legislativní systém Rakouska-Uherska ve věci zániku manželství. Vzhledem k cíli práce, kterým je podat ucelený vzhled do života Karla Engliše, a předložit knihu pro širší společenské využití, jsou však takové úkroky pochopitelné. Autor využil prvků popularizační literatury, které však nesnižují kvalitu výzkumu života Karla Engliše. Předkládaná publikace je přínosem ke komplexnímu poznání osobnosti významného vědce a politika a díky čtivosti a jisté míře popularizace rovněž pro zájemce o historii.

Mgr. Dominik Šípoš

Historický ústav

Filozofická fakulta

Univerzita Hradec Králové

Rokitanského 62, 500 03 Hradec Králové III

Česká republika

dominik.sipos@uhk.cz